

รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

**Learning Resource Management Model to Develop Quality in Small
School under the Office of the Basic Education Commission**

ปิลันท์ ปาวิชัย, สติรพร เชาวนชัย,
ทัศนะ ศรีปัดดา และ ฉลอง ชาตुरुประชีวิน

มหาวิทยาลัยนเรศวร

**Pilan Pawichai, Sathiraporn Chaowachai,
Tussana Sripatta and Chalong Chatrurachewin**
Naresuan University, Thailand
Corresponding Author, E-mail : pilanp@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การดำเนินการวิจัยมี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน และศึกษาสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 แห่ง 2) การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาয়กร่างการพัฒนารูปแบบและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบด้วยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group) จำนวน 9 คน 3) การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 317 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น ผลการวิจัย พบว่า

1. รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ 2) ประเภทของแหล่งเรียนรู้ 3) กระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน 4) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และ 5) คุณภาพผู้เรียน ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนา

* วันที่รับบทความ : 4 เมษายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 14 มิถุนายน 2567; วันที่ตอบรับบทความ : 15 มิถุนายน 2567

Received: April 4 2024; Revised: June 14 2024; Accepted: June 15 2024

คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามี
ความเหมาะสม

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาด
เล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ใน
ระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมิน

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้; คุณภาพผู้เรียน; โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

This research aimed to develop a learning resource management model to develop student quality in small schools under the Office of the Basic Education Commission. The research was conducted in 3 steps: 1) Studying the components and guidelines for learning resource management to develop student quality in small schools under the Office of the Basic Education Commission by studying related documents and research, interviewing 5 experts, and studying 3 best practice schools. 2) Creating a learning resource management model to develop student quality in small schools under the Office of the Basic Education Commission by using data from step 1 to draft the development of the model and check the suitability of the model through focus group discussions with 9 experts. 3) Evaluating the feasibility and usefulness of the learning resource management model to develop student quality in small schools under the Office of the Basic Education Commission. The sample consisted of 317 school directors in the lower northern region by stratified random sampling.

The research results found that:

1. The learning resource management model to develop student quality in small schools under the Office of the Basic Education Commission consisted of 5 components: 1) People involved in learning resource management, 2) Types of learning resources, 3) Learning resource management processes in schools, 4) Learning resource development, and 5) Student quality. The results of the examination of the learning resource management model to develop student quality in small schools under the Office of the Basic Education Commission, the experts agreed that it was appropriate.

2. The results of the evaluation of the learning resource management model to develop student quality in small schools under the Office of the Basic Education Commission found that it had feasibility and usefulness at the highest level, and passed the evaluation criteria.

Keywords: Learning resource management ; student quality; small school.

บทนำ

การศึกษากับการพัฒนาสังคมเป็นหลักสำคัญโดยรวมของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติ การจัดการศึกษากำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสภาพแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่คุณภาพการศึกษายังอยู่ในระดับคงที่และมีแนวโน้มที่จะลดลงอย่างต่อเนื่อง เพราะมีสาเหตุสำคัญหลายประการ ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับปรุง ปฏิรูป เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งผู้กำหนดนโยบายและบุคลากรด้านการศึกษาล้วนตระหนักว่า การศึกษาควรจะมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตและสอดคล้องกับสังคมในอนาคต ผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับในฐานะผู้มีอำนาจขององค์กรจะต้องตัดสินใจดำเนินการให้แผนยุทธศาสตร์และภารกิจของสถานศึกษาที่ตนรับผิดชอบมีประสิทธิภาพ มีการสร้างคุณภาพบนพื้นฐานของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จะต้องพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ที่ผู้บริหารจะต้องพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง ให้บรรลุเป้าประสงค์ทางการศึกษาของคนในชาติ และสามารถยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้ (อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ, 2563 : 3-4)

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของคุณภาพและโอกาสของผู้เรียน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีแนวโน้มจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานขณะนี้ มีโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัด 14,996 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 51.16 ของโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด ซึ่งมีจำนวน 29,312 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2560 : 1-9) โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนจากโรงเรียนขนาดใหญ่หรือขนาดกลางเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก ส่งผลให้ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และปัญหาการจัดการเรียนการสอนไม่ตอบสนองต่อคุณภาพของผู้เรียน การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้จึงเป็นภารกิจที่โรงเรียนต้องรับผิดชอบ โดยเริ่มจากการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ให้เป็นระบบ วางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ จัดตั้งบุคลากรดูแลรับผิดชอบ มีการควบคุมกำกับ และติดตาม ประเมินผล การใช้แหล่งเรียนรู้ รวมทั้งแสวงหาแหล่งเรียนรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน จึงจะทำให้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีคุณภาพยิ่งขึ้น

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยศึกษาสภาพความพร้อมและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อตอบสนองนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นการยกระดับและพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาด้วยการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน รายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการสังเคราะห์เอกสาร

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ 1) เป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่มีความรู้ในการบริหารแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา จำนวน 1 คน 2) เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารในเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 1 คน 3) เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 3 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 1.3 การศึกษาแนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการศึกษารายงานที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน มีบริบทของโรงเรียนดังนี้ 1) โรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการประเมินคุณภาพระดับชาติ (NT, O-NET) เท่ากับหรือสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ 2) โรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) 3) โรงเรียนขนาดเล็กที่มีลักษณะดีเด่น ได้รับการประกาศเกียรติคุณในด้านต่าง ๆ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบรูปแบบ โดยนำข้อมูลจากการศึกษาองค์ประกอบและแนวทางที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบฯ จากนั้นนำร่างรูปแบบที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมในเนื้อหาและการใช้ภาษา แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจัดทำเป็นร่างรูปแบบตามข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

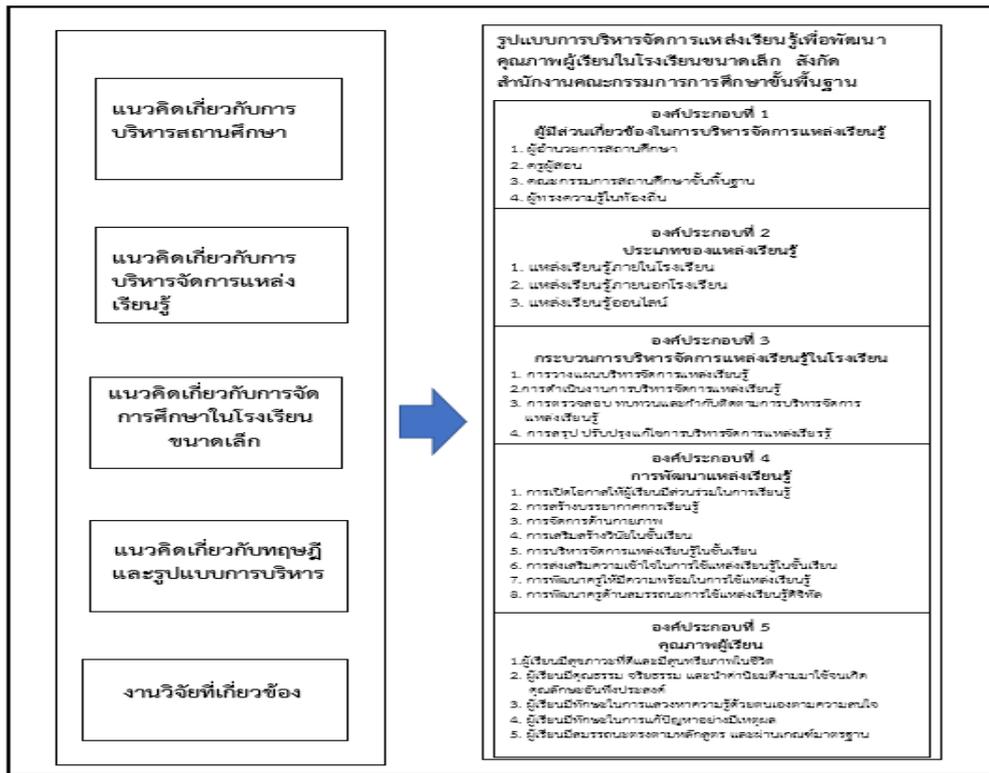
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา
และ/หรือมีความรู้ความสามารถทางการบริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) จำแนกเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 9 คน) ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้
กลุ่มที่ 1 เป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษา จำนวน
2 คน กลุ่มที่ 2 เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารโรงเรียนคุณภาพระดับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 3 เป็นหรือเคยเป็นผู้อำนวยการ
สถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก มีผลงานและมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก
จำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนใน
โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยได้ประเมินด้วยแบบสอบถามความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบที่ผู้วิจัย
สร้างขึ้น จำนวน 21 เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 317 โรงเรียน เป็นจำนวนประชากร คือ ผู้อำนวยการ
สถานศึกษา จำนวน 317 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบประเมิน การวิเคราะห์
ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสังเคราะห์เอกสาร ศึกษาจากโรงเรียนขนาดเล็กที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 2 ประเภทของแหล่งเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 5 คุณภาพผู้เรียน โดยผลการตรวจสอบร่างรูปแบบฯ ผู้ทรงคุณวุฒิมี

ความเห็นที่ว่า ภาพรวมของรูปแบบและองค์ประกอบของรูปแบบส่วนใหญ่มีความเหมาะสม โดยมีรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ 2 ผลการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1.1 ผู้อำนวยการสถานศึกษา

ผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ คือ 1) กำหนดนโยบาย การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ กำหนดบทบาทผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและปรับปรุงพัฒนางานอยู่เสมอ 2) เป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ มีแนวคิดใหม่ ๆ ที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียนให้มีคุณภาพ 3) เป็นผู้

อำนวยความสะดวก สนับสนุนงบประมาณ จัดหาปัจจัยจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดแหล่งเรียนรู้ทางด้านกายภาพ 4) สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเพื่อให้การบริหารจัดการประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย 5) ประสานความร่วมมือจากเครือข่ายภายในและภายนอกโรงเรียนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

1.2 ครูผู้สอน

ครูผู้สอนมีบทบาทหน้าที่ คือ 1) วางแผนการจัดการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในรายวิชาที่รับผิดชอบ 2) สำรวจ ค้นหาแหล่งเรียนรู้ จัดสร้างสภาพแวดล้อม ซ่อม/บำรุง/ดูแลรักษา ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมมีความปลอดภัยสำหรับการใช้งาน 3) จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ 4) กระตุ้นการเรียนรู้ผู้เรียนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของผู้เรียน 5) ครูมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1.3 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่ คือ 1) ส่งเสริม สนับสนุน จัดสร้าง จัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 2) ให้ความร่วมมือ กำกับ ติดตาม ดูแล ประเมินผลการจัดการเรียนรู้จากการใช้แหล่งเรียนรู้ 3) ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนปัจจัยที่เป็นทุนทรัพย์ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ แรงงาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ 4) สนับสนุนให้โรงเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ภายนอก จัดหาวิทยากรท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1.4 ผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น

ผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ คือ 1) สนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหารและครูในภูมิความรู้ที่ตนมี 2) ร่วมเป็นวิทยากร ถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้เรียน 3) อำนวยความสะดวกเมื่อผู้เรียนใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการศึกษาหาข้อมูล

องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะของแหล่งเรียนรู้

ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ มีดังนี้

2.1 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

1) แหล่งเรียนรู้ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันสร้างขึ้นในโรงเรียน เช่น ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ 2) ศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ศูนย์วิชาการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร

2.2 แหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียน

1) แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ 2) แหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต เช่น แมลง ต้นไม้ บุคคล ภูมิปัญญาในท้องถิ่น 3) แหล่งเรียนรู้ที่ไม่มีชีวิต เช่น หิน กรวด ทราย ดิน น้ำ ลม 4) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง ฤดูกาล 5) แหล่งเรียนรู้ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อในท้องถิ่น

2.3 แหล่งเรียนรู้ออนไลน์

1) แหล่งเรียนรู้วิชาการ เช่น ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการภาษาอังกฤษ 2) แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี เช่น สื่อประสม เทคโนโลยีสารสนเทศการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

กระบวนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การวางแผนบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

1) ผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการบริหารห้องเรียนในแต่ละชั้น 2) ผู้บริหารประชุมสร้างความเข้าใจกับครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีความสำคัญ 3) ผู้บริหารกำหนดนโยบาย ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมวางแผนบูรณาการการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนกับหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ 4) ครูและผู้บริหาร สำรวจความต้องการแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา 5) ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้

3.2 การดำเนินงานการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

1) ครูจัดระบบข้อมูลสารสนเทศและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ 2) ครูดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ตามระบบสารสนเทศที่มีอยู่ 3) ครูนำสื่อแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน 4) ผู้บริหารส่งเสริมบุคลากรให้ได้รับการอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน อบรมการใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลที่หลากหลาย 5) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

3.3 การตรวจสอบ ทบทวนและกำกับติดตามการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

1) ผู้บริหารแต่งตั้งผู้มีความรู้ความเข้าใจในการกำกับ ติดตามการใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งระยะก่อนใช้ ระหว่างใช้ และหลังใช้แหล่งเรียนรู้ 2) ผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดปฏิทิน รูปแบบ และวิธีการในการประเมินผลลัพธ์จากการใช้แหล่งเรียนรู้ 3) ผู้บริหารและครูร่วมกันนำผลที่ได้จากการใช้แหล่งเรียนรู้มาวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงพัฒนางาน

3.4 การสรุปผล ปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของครูผู้สอน

1) ครูรายงานผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการ 2) ครูนำผลการเรียนรู้มาวิเคราะห์สรุปผล เพื่อนำข้อมูลมาจัดลำดับความสำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน 3) ผู้บริหารกับครูร่วมกันจัดประชุม เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา 4) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ในการสรุป ปรับปรุงแก้ไข 5) ครูจัดทำข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น 6) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายประชาสัมพันธ์ให้เกิดการใช้แหล่งเรียนรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

วิธีการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนมี 8 ประการ ดังนี้

4.1 การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

1) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในรายวิชา ร่วมกิจกรรม ร่วมแสดงความคิดเห็น 2) ผู้เรียนมีวิธีการแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง หรือศึกษาร่วมกันกับเพื่อนในชั้นเรียน 3) ผู้เรียนมีส่วนในการช่วยประชาสัมพันธ์และช่วยกัน ดูแลรักษาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

4.2 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

1) ครูสร้างบรรยากาศในการเสริมแรงทางบวกในชั้นเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งภายในภายนอกให้สวยงาม 2) ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ มีอิสระในการคิด

4.3 การจัดการด้านกายภาพ

1) ผู้บริหารและครูร่วมกันวางแผนจัดหา จัดทำ จัดซื้อสำรวจข้อมูลสภาพแวดล้อมให้มีสภาพ ปลอดภัยพร้อมใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ 2) ครูส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และลงมือ ปฏิบัติจริง มีพื้นที่สำหรับจัดแสดงผลงานของผู้เรียน

4.4 การเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียน

1) ครูเสริมสร้างความรู้และสิทธิของผู้เรียนให้รู้บทบาทหน้าที่ในชั้นเรียน โดยปลูกฝังให้รู้จัก แสวงหาความรู้ มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่มีคุณค่า มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน 2) ผู้เรียนรู้จักอนุรักษ์ ทรัพยากรที่สร้างขึ้นในโรงเรียน รู้จักการรอคอยเมื่อมีการเข้าใช้แหล่งเรียนรู้พร้อม ๆ กัน

4.5 การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียน

1) ครูกำหนดนโยบาย วางแผน อำนวยความสะดวก สร้างความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ 2) ครู นักเรียน ผู้ปกครอง สร้างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน 3) ครูกำหนดผู้รับผิดชอบ เพื่อ วางแผนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ให้มีการลงมือปฏิบัติ 4) ครูและผู้เรียนสร้างกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ ข้อตกลง ร่วมกัน 5) ครูออกแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียนทั้งอายุ เพศ และความรู้ของผู้เรียน 6) ผู้บริหารและครูร่วมกันตรวจสอบ ทบทวน กำกับติดตาม การใช้แหล่งเรียนรู้ และจัดเก็บเอกสารหลักฐาน

การวัดประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบตามสภาพจริงและเป็นปัจจุบัน 7) ครูสรุป รายงานผลการสร้างและปรับปรุงพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้

4.6 การส่งเสริมความเข้าใจในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียน

1) ครูส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ สร้างความตระหนักให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและประโยชน์ในการใช้แหล่งเรียนรู้ 2) ครูให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านกฎหมาย ปิดป้ายประชาสัมพันธ์ กฎ ระเบียบในการใช้และรักษาแหล่งเรียนรู้ 3) ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูเตรียมความพร้อมในการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ปรับปรุงความรู้ตลอดเวลาและจัดทำสารสนเทศการใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ 4) ครูส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การใช้แหล่งเรียนรู้ ในหลากหลายช่องทางอย่างสร้างสรรค์

4.7 การพัฒนาครูให้มีความพร้อมในการใช้แหล่งเรียนรู้

1) ผู้บริหารสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก ให้ครูเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 2) ผู้บริหารกำหนดนโยบาย วางแผนสู่การปฏิบัติ ระบุผู้รับผิดชอบ โดยให้ครูศึกษาข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน และขยายผลให้ครูในโรงเรียน 3) ผู้บริหารสนับสนุนส่งเสริมให้ครูได้อบรม ประชุมสัมมนา ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มพูนประสบการณ์และแลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง 4) ผู้บริหารร่วมกับครู จัดทำแนวปฏิบัติ หรือจัดทำคู่มือการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน 5) ผู้บริหารร่วมกับครู นิเทศ ติดตาม ให้คำแนะนำ เสริมกำลังใจ สร้างคุณค่า ยกย่องเชิดชู ให้ครูเกิดความภาคภูมิใจ

4.8 การพัฒนาครูด้านสมรรถนะการใช้แหล่งเรียนรู้ดิจิทัล

1) ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้ครูอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้ปฏิบัติจริงในการใช้แหล่งเรียนรู้ดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เนื้อหาในการอบรมมีความหลากหลาย เหมาะสมและเข้ากับยุคสมัย 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำแผนพัฒนาสมรรถนะครูด้านดิจิทัลบรรจุในแผนพัฒนาบุคลากรประจำปี กำหนดเป็นนโยบายส่วนราชการ 3) ผู้บริหารสร้างความตระหนักรับรู้ให้กับครูในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และให้ครูได้ศึกษาทดลองใช้ก่อนนำไปประกอบการจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ 5 คุณภาพผู้เรียน

คุณภาพผู้เรียนที่เกิดจากการใช้แหล่งเรียนรู้ มีคุณภาพ 5 ประการ ดังนี้

5.1 ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพในชีวิต

1) มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน จากการศึกษาแหล่งเรียนรู้ 2) สามารถค้นหาแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม 3) ทันทโลก ทันเหตุการณ์ มีความสุขเพลิดเพลินกับกิจกรรมดนตรี กีฬา ศิลปะ และทักษะชีวิต 4) สามารถเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ได้ตามแผนการและเป้าหมายที่กำหนด 5) ได้เต็มเต็มประสบการณ์ นอกเหนือจากเนื้อหาสาระที่ครูสอน ส่งผลต่อทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้

5.2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และนำค่านิยมดีงามมาใช้จนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1) มีการพัฒนาในด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม จากการใช้แหล่งเรียนรู้ออนไลน์ที่มีคุณภาพเหมาะสมกับวัย 2) การได้รับความรู้ประสบการณ์ตรงผ่านกระบวนการต่าง ๆ จากแหล่งเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีความจดจำที่ยั่งยืนนาน

5.3 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ

1) สามารถสืบค้นและเชื่อมโยงเนื้อหาต่าง ๆ ตรงตามที่ต้องการและทันต่อเหตุการณ์ 2) ได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ให้ความร่วมมือ มีภาวะผู้นำ 3) การเรียนรู้สิ่งที่มีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนมีความประทับใจ เกิดแรงบันดาลใจใฝ่เรียนรู้มากยิ่งขึ้น 4) มีความรักความศรัทธาในอาชีพที่สุจริต ทำงานอย่างมีความสุข 5) มีความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตาม เข้าใจความแตกต่างของบุคคล 6) รู้จักแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง มีทักษะในการกำหนดขั้นตอน กระบวนการคิดในการทำงาน 7) สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์จากการใช้แหล่งเรียนรู้ออนไลน์

5.4 ผู้เรียนมีทักษะในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

1) สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล มีทักษะในการดำรงชีวิต อยู่ในกฎระเบียบและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างเป็นธรรมชาติ 2) มีทักษะในการเลือกแนวทางแก้ปัญหาที่หลากหลาย แก้ปัญหาโดยมีเหตุผลประกอบ ส่งผลให้มีความคิด มีเหตุผลที่ถูกต้อง 3) สามารถสรุปความคิดจากเรื่องที่อ่าน ฟัง ดู และสื่อสาร โดยการพูดหรือเขียนตามความคิดของตนเองเมื่อได้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ 4) ช่วยให้ผู้เรียนมีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งเย้ายวนและตัดสินใจได้ดีในบทบาทของการเป็นผู้นำกำกับตนเอง

5.5 ผู้เรียนมีสมรรถนะตรงตามหลักสูตร และผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

1) สามารถคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) มีทักษะในการหาความรู้ การทำงาน และการดำรงชีวิต 3) มีความรู้ ความเข้าใจ มีพัฒนาการการเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตร

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นผู้วางแผนและดำเนินการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้เพราะผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

มีบทบาทหน้าที่สำคัญ ตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงสุดโครงการในการขับเคลื่อน กำกับ ควบคุม ให้ทุกกระบวนการ ขั้นตอนไปสู่คุณภาพของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กได้ เพราะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนขนาดเล็กดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องสร้าง เครือข่ายความร่วมมือกันในองค์กรให้เข้มแข็ง นอกจากนี้ครู ผู้บริหาร นักเรียน คณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหน่วยงานทางการศึกษา จะต้องมีส่วนร่วมสื่อสารถึงกันในการดำเนินงาน ประสานความร่วมมือ ให้มีส่วนร่วมในการประเมินผล และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารเครือข่าย ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่กล่าวว่า องค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การกำหนดสมาชิกเครือข่าย 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเครือข่าย 3) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน 4) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย 5) การประเมินผลและการปรับปรุงงาน

องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ ภายนอกโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ ทั้งนี้เพราะตั้งแต่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จนถึงหลักสูตรสถานศึกษา ได้สนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ และตลอดเวลา ตามบริบทของโรงเรียนในแต่ละท้องถิ่น เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนมีความสุข กับการเรียนรู้ มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดย คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการแหล่ง เรียนรู้โรงเรียนบ้านริมใต้ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลควรจัดทำปฏิทิน การดำเนินงานให้ชัดเจน จัดหาบุคลากรที่มีความถนัด มีความสามารถเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน เพิ่มขึ้น แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ควรจัดเก็บผลงานของนักเรียน มีการตรวจสอบและมีการ ประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อควรสร้างความตระหนักให้ครู นักเรียน และ ผู้ปกครองได้เห็นความสำคัญ และพัฒนาการสร้างสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีให้ทันสมัย แหล่งเรียนรู้ประเภท วัตถุและอาคารสถานที่ ควรมีการกำหนดนโยบายการใช้ตามความเหมาะสมของกิจกรรม และควรมีการนำผล การตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย การวางแผนบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ การดำเนินงานการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ การตรวจสอบ ทบทวนและกำกับติดตาม การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ และการสรุปผล ปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของครูผู้สอน ทั้งนี้เพราะ กระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ต้องดำเนินการให้ครบทุกกระบวนการจึงจะเห็น ผลสำเร็จ เริ่มตั้งแต่การวางแผนดำเนินงานตามแผน การนิเทศ กำกับติดตาม จนถึง การสรุป ประเมินผล คุณภาพผู้เรียนจะเห็นผลเชิงประจักษ์ ถ้ามีการจัดรูปแบบการเรียนการสอน และการเลือกวิธีถ่ายทอดความรู้ที่

เหมาะสมกับกิจกรรม และพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจิตติมา วรณศรี (2566) ที่กล่าวว่า การบริหารแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย ภาวะเปียบในการใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ วางแผนการใช้ และดูแลติดตามการใช้สื่อแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งประเมินประสิทธิผลที่เกิดกับผู้เรียน และบำรุงรักษาให้สามารถใช้งานได้ตลอดทั้งปี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดารัตน์ งามวิสัย (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนกลุ่มสหวิทยาเขตร่มเกล้า-นวมินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 ที่กล่าวว่า การวางแผนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้มีความสำคัญเป็นลำดับแรก ในขั้นตอนการดำเนินงานให้บูรณาการกับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การประเมินการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารควรนำผลการวิเคราะห์มาสรุปหาองค์ความรู้ใหม่ แล้วจัดทำเป็นรูปเล่มรายงานผลการปฏิบัติงานทุกภาคเรียน

องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การจัดการด้านกายภาพ การเสริมสร้างวินัยในชั้นเรียน การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียน การส่งเสริมความเข้าใจในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียน การพัฒนาครูให้มีความพร้อมในการใช้แหล่งเรียนรู้ และการพัฒนาครูด้านสมรรถนะการใช้แหล่งเรียนรู้ดิจิทัล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ควรพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมถึงเทคโนโลยีทางการศึกษาให้มีความพร้อมและสามารถนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฮาดัน สาอุ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอสุคีรินสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2 จากผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ถึงจุดเด่นและจุดที่ต้องพัฒนา

องค์ประกอบที่ 5 คุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดีและมีสุนทรียภาพในชีวิต ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และนำค่านิยมดีงามมาใช้จนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ผู้เรียนมีทักษะในการกำกับตนเอง คิดแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนมีสมรรถนะตรงตามหลักสูตร และผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คุณภาพของผู้เรียนเป็นผลจากการจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ เพราะโรงเรียนขนาดเล็ก มีปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน และปัจจัยสนับสนุนมากมาย ผู้บริหารจึงควรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความคุ้มค่าที่สุด สื่อสนับสนุนที่ได้รับจัดสรรสามารถตอบสนองการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกับโรงเรียนขนาดกลาง หรือโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น การเรียนการสอนผ่านระบบ DLTV หรือ DLIT ก็เป็นสื่อแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงการศึกษาในเรื่องที่อยู่ไกล

ตัวได้ การค้นหาความรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวจึงเป็นเรื่องที่สะดวกรวดเร็วจากแหล่งเรียนรู้ทางเทคโนโลยีที่ใช้แก้ปัญหาในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นันธวัช นุชนารถ และคณะ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก : โอกาสและความเสมอภาคในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนครูของโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งถือเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กให้ได้รับการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ซึ่งการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม มีแนวทางและวิธีการในการดำเนินงานให้เกิดคุณภาพ และผู้วิจัยมีความเห็นว่า คุณภาพผู้เรียนเกิดจากการพัฒนาด้านวิชาการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันผลักดันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีคุณภาพตามที่หลักสูตรและสังคมต้องการ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้แหล่งเรียนรู้ ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมหรือสื่อนวัตกรรม โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อีระชัย แสนแก้ว (2560) ได้ทำการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 ที่กล่าวว่า ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นด้วยกับองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก ด้านวิชาการ 3 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านการพัฒนาผลการเรียนของนักเรียน องค์ประกอบด้านการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน และองค์ประกอบด้านการดูแลส่งต่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น เป็นบุคคลภายนอกโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหารและครู และถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้เรียน ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อตอบแทนสำหรับผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่นในการร่วมเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

1.2 ผลการวิจัยพบว่า แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน เป็นประเภทของแหล่งเรียนรู้ ที่ช่วยเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้มากที่สุด เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้สัมผัสกับประสบการณ์จริง ทำให้สามารถจดจำเหตุการณ์หรือเรื่องราวได้ดี ดังนั้น โรงเรียนขนาดเล็ก ควรวางแผน และจัดปฏิทินสำหรับการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนให้เป็นระบบมากขึ้น

1.3 ผลการวิจัยพบว่า การสรุปผล ปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของครูผู้สอนเป็นกระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่มีความสำคัญมากที่สุด เป็นผู้รายงานผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการ เป็นผู้จัดลำดับความสำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นผู้บริหารควรร่วมกับครู ในการจัดประชุมสรุปผลการใช้แหล่งเรียนรู้ เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสมกับหลักสูตรสถานศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

1.4 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในสาระวิชา ร่วมกำหนดกิจกรรม มีส่วนในการแสดงความคิดเห็น และวัดประเมินผล ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมสนับสนุนผู้เรียนด้านการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านสื่อออนไลน์ และนำสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้มากขึ้น

2.2 ควรวิจัยและพัฒนา รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการในการใช้แหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น

สรุป

รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะของแหล่งเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน องค์ประกอบที่ 4 การส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน และ องค์ประกอบที่ 5 คุณภาพผู้เรียนที่เกิดจากการใช้แหล่งเรียนรู้ ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่ 1 คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ มากกว่าองค์ประกอบอื่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในการขับเคลื่อน กำหนดนโยบายการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ประสบผลสำเร็จ มีคุณภาพตามความต้องการของหลักสูตร อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิตติมา วรณศรี. (2566). การบริหารจัดการสู่คุณภาพผู้เรียนและสถานศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์.
- ชนพล ด่านวิวัฒน์วงศ์. (2561). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้โรงเรียนบ้านริมใต้ อำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา.
- ธีระชัย แสนแก้ว. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กด้านวิชาการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 11 (1), 117-131.
- นันทวัช นุนารณ. (2563). การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก: โอกาสและความเสมอภาคในยุคไทยแลนด์ 4.0. บัณฑิตศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสงขลานครินทร์. 8 (1), 289-300.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2562). กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา. 30 (3), 199-214.
- สุดารัตน์ นามวิสัย. (2561). แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนกลุ่มสหวิทยาเขตร่มเกล้า-นวมินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.(2560). การจัดการความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร.
- อมรรัตน์ เตชะนอก (2563). การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศในศตวรรษที่ 21 (Education Management Towards Excellence In The 21st Century). *Journal of Modern Learning Development*. 5 (6), 364-373.
- ฮาดัน สาอู. (2565). การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอสุโขทัยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.